

Rønnebær« kom ligesom nogle andre af Thor Langes populære sange først frem i komponisternes sanghæfter (p. 467. Jf. min henvisning p. 86 f.).

Dr. phil. Helge Topsøe-Jensen har venligst i et brev gjort mig opmærksom på, at Thor Langes digt er det ældste. Det kom i »Sex Folkeviser, oversatte af Thor Lange, komponeret for een Syngestemme med Piano af P. E. Lange-Müller« i 1882 (se Julius Clausen: P. E. Lange-Müller. Mennesket og Kunstneren (1938) p. 66 og 68). Dette hæfte indeholder også den kendte sang »Skin ud, du klare Solskin«.

Jeg ved ikke om Sophus Claussen har kendt Thor Langes sang med Lange-Müllers melodi. Det må vel betragtes som sandsynligt. Senere blev som bekendt »Lille røde Rønnebær« tonesat af Fr. Rung. Selvfølgelig kunne Sophus Claussen have formet sit udtryk uden kendskab til Thor Langes digt; men ligheden er slående. Udtrykket »lille vilde Hvidtjørn« står isoleret i Sophus Claussens lyrik, og det taler afgjort for en påvirkning eller en slags lån. Anvendelsen af *lille* er betydningsfuld (se min afhandling p. 79). Thor Langes betydning for halvfemsernes lyrikere har jeg kort omtalt i mit arbejde »Ludvig Holstein i den litterære tradition. Et bidrag til filologisk litteraturforskning« (1965) p. 65 med henvisninger til Vilhelm Andersen og Johan Fjord Jensen (i Festskrift udgivet af Københavns universitet marts 1963).

Det kan tilføjes at »Ordbog over det danske sprog« citerer versene »Lille røde Rønnebær!/Lille søde Hjertenskær!« under *rønnebær* (XVIII (1939), 215 med henvisning til Thor Langes »Udvalgte Digte« (1915), ved Otto Borchsenius, p. 27).

Harry Andersen.

Anmeldelser

Iacobus Nicolai de Dacia, Liber de Distinccione metrorum. Mit Einleitung und Glossar herausgegeben von Aage Kabell (Monografier utgivna av K. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala 2). 207 S. + 14 Plancher, Almqvist & Wiksell, Uppsala, 1967.

»Spät kommst du, doch du kommst«, kunne man med Schiller sige om dette værk. Det drejer sig om den første trykte udgave af den skandinaviske latindigtningens næststørste digt i middelalderen. Værkets titel er »Liber de Distinccione metrorum«. Ordet »distinccio« (= forskel) hentyder til 32 mindre digte, hvor samme motiv (døden) bliver behandlet i forskellige digteriske former. Derefter følger en »planctus«, d. v. s. et lovprisnings- og sørgedigt over den engelske Grev Aymer de Valence. Iacobus Nicolai fortæller selv i sit digt, hvornår han har afsluttet det. Det skete d. 25. juli 1363. Der findes også et andet stort og interessant digt, som efter al sandsynlighed er skrevet af Iacobus Nicolai. Det drejer sig om den såkaldte »Salutaccio Beate Marie«, en selvstændig videreudvikling af »Rosarium«. Teksten er bleven fundet af Ellen Jørgensen og udgivet af Paul Lehmann. Om også »Salutaccio« skulle tilskrives Iacobus Nicho-

lai, har indtil nu været et åbent spørgsmål. Franz Blatt besvarer spørgsmålet positivt (Kulturhistorisk Leksikon X 1965 sp. 336). Aage Kabell støtter Blatt's antagelse med en undersøgelse af indholdsmæssige kriterier. Der kan herefter ikke mere være tvivl om, at Iacobus Nicholai har skrevet både »Salutaccio« og »Liber de Distinccione metrorum«. »Salutaccio« er et ungdomsværk, som det fremgår af selve teksten. Vi står altså her foran den interessante kendsgerning, at vi kan studere en middelalderlig digters udvikling fra ungdommen til et senere stadium.

»Salutaccio« foreligger i et MS. fra Stockholm (A 39), hvor der siges, at digtet er skrevet »per quendam scolarem de regno Dacie«. Vi kan komme endnu et skridt nærmere. I v. 63 sætter forfatteren den hellige jomfru i forbindelse med sit hjemsted:

Salve vas reliquiarum,
Mons quo surgit fons rosarum,
Fons aquarum, flumen clarum,
Regnum Ro reficiens.

»Mons quo surgit fons rosarum« er Roskilde, således som det også bemærkes i håndskriftets margin. »Regnum Ro (= genitiv!) reficiens« er også en hentydning til Roskilde. I marginen læser man »quondam regis Danorum«. Iacobus Nicholai er altså født i Roskilde og er efter al sandsynlighed forfatter til begge værker. Aage Kabell har med stor iver undersøgt forfatterens liv. Vi finder ham med fuld sikkerhed 1363 i England som »scholaris« hos Grevinden af Pembroke. I hendes tjeneste skrev han 1363 det før omtalte klagedigt over hendes afdøde gemal. Kort efter fuldendelsen af sit værk fik Iacobus Nicholai et beneficium, sikkert med kraftig støtte fra grevinden. Det siges om ham, at han var magister in artibus, og han fik et treårs stipendium for at kunne læse teologi. Om den danske scholaris læste teologi i England, eventuelt i Cambridge, ved vi intet om. Men 1370 optræder han i Pariser Universitetets annaler som procurator nationis Anglicanae. Men allerede 1373 finder vi atter Iacobus Nicholai i England hos Grevinden af Pembroke, som døde 1377. 1378 er han igen i Paris; 1379 ansøger han om et beneficium. Derefter fortaber hans spor sig i det uvisse.

Af hans store Liber de Distinccione metrorum foreligger ved siden af et lille fragment tre større manuskripter: Cambridge Add. 3077 (fundet af Prof. dr. Eric Jacobsen, København), British Museum, Claudius A. XIV (fundet af Ellen Jørgensen) og Bibliothèque Nationale, Paris, Latin 10323 (fundet af Henrik Schück). Henrik Schück har i slutningen af det 19. århundrede ladet fremstille en afskrift af dette sidste manuskript; denne afskrift findes nu i Nobelbiblioteket i Stockholm. Kabell anfører også denne kopi blandt sine håndskrifter (under siglen N). Men den har ingen filologisk betydning, da vi nu kender selve manuskriptet, og da den indeholder mange skrivefejl. Håndskrifterne E (London) og F (Paris) står hinanden meget nær, medens C (Cambridge) har væsentlige afvigelser og synes at være ældre. C synes også at have en mere tilforladelig tekst. Desuden har C en kortere version. Kabell går uden videre ud fra den antagelse, at det er forfatteren selv, som har bearbejdet værket, således at redaktionen E og F går tilbage til Iacobus Nicholai. Når man nu kender middelalderlige tekster og ved, hvordan skrivere og andre har digtet videre på

en foreliggende tekst, er denne antagelse ikke hævet over enhver tvivl. Kabell kommer nu til det resultat, at E har en bedre tekst end F. Han lægger derfor E til grund for sin udgave. Man kan spørge sig selv, om det ikke havde været klogere at benytte C som grundlag. Thi med hensyn til middelalderlige håndskrifter kan man næsten altid gå ud fra den kendsgerning, at den korteste tekst også er den bedste, og det er ikke umiddelbart givet, at de tilføjelser, som findes både i E og F, går tilbage til forfatteren. Hvad ortografien angår, holder Kabell sig til E's skrivemåde, uden at teksten er en diplomatarisk gengivelse, da han selv regner med visse normaliseringer. Dette medfører imidlertid, at man nogle steder ikke kan afgøre, om det drejer sig om trykfejl eller fejl i håndskriftet. Således lyder v. 451 i EF : *Dic ubi Romanus/bellica Dana manus?* Samme vers lyder i C: *Sic (!) vbi romanus bellica dana manus* (p. 49).

Samme spørgsmål kan man stille til v. 50: [*Mors*] ... *Segregat et miseram subito de corpore (!) vitam*. Samme læsemåde findes i v. 922 (og i apparatet): ... *duo corpore connumerantur*. Hvis formen »corpore« virkelig findes i teksten, burde den være normaliseret, og den afvigende form gengivet i apparatet. I diglets peroratio, som former sig som en hymne til Treenigheden, læser man følgende vers: v. 1400 *Nectar in ore Jesu, melos aure, refeccio, dya*; her stødes man af den normaliserede interpunktion. »Jesu« må jo være vokativ, altså burde der efter »in ore« stå et komma; »refeccio, dya« giver heller ingen mening; thi »dya« (= dia) og »refeccio« hører sammen.

En af tekstudgiverens fornemste opgaver er at finde de skjulte citater, som gemmer sig i det respektive værk. Derved kan man placere en bestemt litterær tekst i dens samtidige sammenhæng. Her kan man kun beundre det arbejde, som Aage Kabell har præsteret. En eminent belæsthed og en uhyre flid har hjulpet ham i denne opgave. Han har med eksakte tekstparallelere påvist, at Iacobus Nicholai har kendt og citeret Saxo Grammaticus, Robert Baston's digt over slaget ved Bannockburn (»Saxo« på side 58,14 må vist være en lapsus calami for »Iacobus Nicholai«?), Geoffroi de Vinsauf's *Poetria Nova*, Matthæus af Vendôme's Tobias og et anonymt digt, som findes i Staatsbibliothek i Wien (Cod. 4201). Denne eksakte påvisning af frappante tekstparallelere er en stor bedrift og fortjener anerkendelse.

Enhver forsker, som arbejder med middelalderlige latinske tekster, vil også være taknemmelig for den nøjagtige redegørelse, der analyserer de fonetiske, grammatikalske og semantiske særegenheder, hvorved Iacobus Nicholai's sprog adskiller sig fra det klassiske latin. Her skal også fremhæves særegenheder med hensyn til metrikken, som jo er Kabell's særlige forskningsområde. Siderne 75-90 er en fundgrube for enhver middelalderfilolog.

Hele Liber de Distincione metrorum har kun ét tema, som kan betegnes med det tragisk-patetiske ord: *Mors*. Dette tema varieres i to store grupper: først kommer 32 mindre digte, derefter den store elegi over Greven af Pembroke. De mindre digte består af hexametre og disticha, med eller uden rim. Udviklingen sker fra enkle til mere og mere indviklede former, således at man ligefrem kan tale om »eine Reimspielerei«. Denne kunstige form når et vist højdepunkt i de sidste digte, hvor digtet grafisk kan optegnes som et kvadrat med to indelukkede kvadrater og en midterlinie, hvor hver side af figuren begynder med et M (*Metrum* 27). *Metrum* 28 er et stort kvadrat med et inde-

lukket kvadrat, som hviler på kanterne, som igen indeholder et tredje kvadrat med to tværlinier; hver linie begynder med et S. Metrum 29 er en kompliceret stjerne, hvor hver linie begynder med et M. Metrum 30 har form af en cirkel med en anden indelukket cirkel plus dens radier. Metrum 32 og 33 er formet som et skakbræt, hvor ordene kan udskiftes efter et bestemt »Sprachspiel«. Liggende leg med ordene findes også i den tyske barokdigtning.

Man kan ikke bedømme denne dødsdigtning ud fra moderne kategorier. Det drejer sig ikke om en personlig stillingtagen til problemet »døden«, som vi f. eks. finder den i den lidt senere »Ackermann aus Böhmen« (ca. 1400). Emnet ligger fast, og det gælder kun at skrive en »stil« over dette tema. Dette sker ved hjælp af topoi, clichéer, reminiscenser fra den klassiske litteratur m. m. Forfatteren vil vise, hvordan man formelt kan variere dette emne. En sammenligning med Nicolai's Liber de Distinctione metrorum og J. v. Tepl's »Ackermann aus Böhmen«, som begge to behandler samme emne, viser hele forskellen mellem middelalderen og den tidlige tyske humanisme.

Der kan ikke være tvivl om, at Aage Kabell's udgave af det indtil nu ukendte digt er en stor bedrift. Han har beriget vor viden om den skandinaviske latindigtning i middelalderen med et betydeligt værk. Han har i sin fyldige indledning sat dette værk ind i dets litterære sammenhæng og givet den første samlede biografi af Iacobus Nicolai. Førsteudgaver er sjældent de sidste udgaver. Måske vil nye håndskrifter dukke op, som giver en endnu bedre tekst end den foreliggende. Foreløbig påhviler det vore litteraturhistorikere at placere denne danske forfatter i hans kulturhistoriske sammenhæng.

H. Roos.

Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien. Herausgegeben vom Deutschen Volksliedarchiv. V:2, (p. 163–340). Verlag des Deutschen Volksliedarchivs in Kommission bei Ernst Kaufmann, Lahr/Schwarzwald. Freiburg/Breisgau 1967.

Efter en pause på 8 år er nu det femte bind af det tyske folkeviseværk blevet afsluttet, jf. DSt 1967 131. Hermed er 123 balladetyper blevet udgivet efter de principper, som John Meier opstillede, da han i 1935 udgav det første bind: alle kendte opskrifter af balladerne registreres, men kun nogle få udgives i deres helhed. Variantapparater som i Danmarks gamle Folkeviser bringes ikke. Kommentarerne til de enkelte balladetyper er også i det foreliggende halvbind meget udførlige, selvom det i forordet understreges, at man nu er begyndt at stramme dem.

Det er som bekendt visearkivet i Freiburg, der står for udgivelsen af dette standardværk, og lederen af arkivet, professor Wilhelm Heiske, står som hovedudgiver. Enkelte af balladerne er fremlagt og kommenteret af nu afdøde professor Erich Seemann, de fleste derimod af folkloristen og germanisten Rolf Brednich, som behandler teksterne. Alle melodierne er behandlet af Wolfgang Suppan.

Generelt må det om editionsprincipperne siges, at det ville være ønskeligt, om

udgiverne i de kommende bind kunne indføre den praksis, at man bragte blot nogle få oplysninger om de utrykte optegnelser; det bibliografiske apparat fungerer perfekt, når der er tale om trykte optegnelser. Som et af mange eksempler på hvor lidt udgiverne imidlertid anfører i forbindelse med den utrykte tradition, kan nævnes følgende fra oversigten over de opskrifter af DVldr 116 *Waise und Stiefmutter*, der blot registreres:

»Westpreussen. 9–14. 6 (*2) A.« Dvs. 6 optegnelser, hvoraf 2 med melodier.

Heldigst ville det være, om man anførte både meddelelser og optegner af de enkelte opskrifter samt en præcis lokalisering. Under alle omstændigheder bør året opgives. Det synes man at gøre konsekvent ved båndoptagelser, og derfor virker følgende oplysninger fra samme ballade nok så heterogene:

»Ostpreussen. 3–7. 5 (*4) A. – 8. Tonaufnahme des DVA 1964 (R. W. Brednich), Mag 142, lfd. Nr. 4292. Übertragung A 204 199«.

Det foreliggende halvbind indeholder de sidste ballader om, hvad udgiverne betegner som »Familienereignisse«: 104 *Genovefa* (med motiv kendt fra bl. a. folkebogen om Griseldis), 105 *Der falsche Schreiber* (se nedenfor), 106 *Die verunglückte Müllerstochter*, 107 *Tod der Geschwister*, 108 *Jerman Weizers Frau*, 109 *Bei Geburt im Grabe*, 110 *Das neue Grab*, 111 *Der Färber*, 112 *Richmudis von Adocht*, 113 *Die scheintote Braut*, 114 *Die Rabenmutter* (se nedenfor), 115 *Das hungernde Kind*, 116 *Waise und Stiefmutter* (se nedenfor), 117 *Die zwei armen Waislein*, 118 *Die beiden Waisenkinder*, 119 *Das böse Stiefmütterlein*, 120 *Der Tod als Erlöser*, 121 *Die brave Stiefmutter*, 122 *Das Tränenkrüglein* og 123 *Der undankbare Sohn*.

Blandt disse ballader finder man mange vidnesbyrd om den betydelige rolle som skillingstrykviserne har spillet for den yngre tyske balladetradition. Af stor traditionshistorisk betydning er det at se så mange eksempler på forholdet mellem trykt tradition og mundtlig fremlagt og i visse tilfælde nøjere analyseret. Savnet af en oversigt over indholdet af opskrifterne af de ballader, der ikke aftrykkes, er her mærkbart. Af kommentaren til DVldr 114 fremgår, at »tabellarische Zusammenstellungen« af opskrifterne er blevet udarbejdet. Det burde overvejes, om ikke det i al fald i visse tilfælde ville være hensigtsmæssigt at publicere sådanne oversigter eller uddrag heraf – under en eller anden form. At det kan lade sig gøre har udgiverne af DgF vist.

Af særlig interesse for dansk og nordisk balladeforskning er 3 viser, som Brednich har skrevet om:

DVldr. 116 *Waise und Stiefmutter*, som er beslægtet med DgF 98 *Moderen under mulde*. Som bekendt anfører DgF også europæiske paralleller, og det kan nævnes, at mens Svend Grundtvig kun kunne kende 1 opskrift fra tysk tradition, så kan Brednich anføre 142, heraf 3 som han selv har optaget på bånd i 1960'erne i Østpreussen, Rhinlandet og Baden. Bemærkes kan det iøvrigt, at Grundtvig har henvisninger til den tyske ballades udbredelse i estisk og skotsk tradition, som Brednich ikke synes at have taget hensyn til. Det er begribeligvis kun en detalje, ligesom denne: det er ikke en tjekkisk forsker, der i 1891 er den første, der gør opmærksom på den ældste tyske opskriffs østeuropæiske oprindelse, men derimod Grundtvig: »Da denne tyske Optegnelse staar saa ene og kun haves fra en lille tydsck Koloni midt inde mellem slaviske Folk, og da vi hos disse

finde netop denne samme Del af vor Vise, men fuldstændigere og mere episk afrundet, saa er der langt større Grund til at antage, at denne tyske Form er et Laan fra de slaviske Naboer, end omvendt» (DgF II, 1856, p. 470–71). Derpå anfører den særdeles velorienterede Svend Grundtvig en række opskrifter fra vendisk, bøhmisk, polsk, litauisk og estisk tradition.

På grundlag dels af egne undersøgelser og dels af den tjekkoslovakiske forsker Oldřich Sirovátka's fra 1964 har Brednich skrevet en særdeles grundig og klart disponeret kommentar. Af principiel betydning er hans redegørelse for en i begyndelsen af det 19. århundrede litterært overarbejdet nedskrift af visen, som tidligt blev meget populær i Tjekkoslovakiet. Den blev oversat til tysk flere gange, men det var Joseph Wenzigs oversættelse fra 1857, der blev populær, og det er den stadig. Brednich skriver: »Als Überlieferungsträger werden vorwiegend weibliche Gewährspersonen oder Schulkinder genannt. Die deutschen Aufzeichnungen spiegeln im Text zwar sämtlich mehr oder weniger die Übersetzung von Wenzig wider, doch finden sich zahlreiche Um- und Weiterbildungen.« Derpå giver han en række interessante eksempler på, hvad han kalder »produktiven Zurechtsingens in der Volksüberlieferung«.

DVIldr 105 *Der falsche Schreiber* er delvis beslægtet med DgF 13 *Ravengård og Memering* og med Child 59 *Sir Aldingar*. Kun 1 tysk opskrift kendes – fra omkr. 1860 i Pommern. Brednich konkluderer, at det ikke er muligt at sige noget afgjort om, hvordan det delvise slægtskab mellem den tyske vise, som han karakteriserer som »farb- und phantasielos«, og dens europæiske paralleller traditionshistorisk skal forklares.

DVIldr 113 *Die Rabenmutter*. Motivet med moderen, som ombringer sine børn for at hemmeligholde sit moderskab, undertiden for at kunne indgå et nyt ægteskab, er meget udbredt i europæisk folkedigtning. Det findes f. eks. i DgF 98 *Maria Magdalena* og i DgF 529 *Barnemordersken* (jfr. Hermann Siuts: Die Ballade von der Rabenmutter und ähnliche Liedtypen in Europa, i Zeitschrift für Volkskunde 58, 1962, p. 238–254, og Lajos Vargyas: Researches into the Mediaeval History of Folk Ballad, Budapest 1967, p. 54–62).

Brednich skriver om visens kulturhistoriske baggrund og gør blandt andet rede for de meget strenge straffe, der var for uægteskabelige svangerskaber. Derfor var barnemord så almindelige og visse steder – f. eks. i Baden i 18. årh. – forekom de så hyppigt, at man ligefrem kan tale om en epidemi. Vigtig er også hans redegørelse for den analyse, han har foretaget af alle varianterne: »Aus einer tabellarischen Zusammenstellung der konstant gebliebenen Reim- und Leitmotivwörter geht hervor, dass eine starke Variabilität an den unwesentlichen Teilen des Liedes festzustellen ist, während die Reimwörter und die Wörter mit stärkerem semantischen Stellenwert relativ fest geblieben und noch mit einiger Sicherheit erschlossen werden können«.

Inden for europæisk viseforskning har Deutsche Volkslieder altid indtaget en fremtrædende plads. John Meier og Erich Seemann har hidtil været garanter for udgavens høje videnskabelige værdi. Nu synes tekstudgivelsen helt at skulle overgå til Rolf Brednich, og de foreliggende kommentarer fra hans hånd står ikke tilbage for den ældre generations – måske snarere tværtimod.

Lørn Piø.

Deutsche Volkslieder. Texte und Melodien. Hrsg. von Lutz Röhrich und Rolf Wilhelm Brednich. I: Erzählende Lieder. Balladen, Schwänke, Legenden. Pädagogischer Verlag Schwann, Düsseldorf 1965. 356 s. ill. – II: Lieder aus dem Volksleben. Brauch, Arbeit, Liebe, Geselligkeit. Sst. 1967. 584 s. ill. 38 + 38 DM ib.

Freiburg-arkivets monumentaludgave, *Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien*, skrider langsomt fremad; skønt folklorister ofte opnår en forbavsende høj alder, kan vi ikke regne med at opleve dette værks afslutning, og til et overblik over hele den tyske Volkslied findes især små eller gamle udgaver.

De to »Erzählforscher« prof. Röhrich i Mainz og Freiburg-arkivets mest aktive textforsker dr. Brednich har da nu allieret sig med sidstnævntes musik-kollega dr. Walter Suppan (der burde have været at finde på titelbladet), og i disse to bind har de givet, hvad en mand har brug for af tyske viser med melodier. Vi skal ikke gå i detaljer med de underdelinger, de ovennævnte bind-titler dækker. Derimod må vi forklare, hvorfor et så lille tal som 65 + 83 numre kræver næsten tusind sider incl. melodier. Det er fordi enhver type er repræsenteret med mindst to, ofte adskilligt flere varianter. Og især i bind II er der tendens til, at et nummers varianter egentlig er forskellige viser, sammenbragt pga. tematisk lighed.

Meningen er altså, at man ikke blot skal læse, men sammenligne. Og samlingen tillader at lægge alle mulige snit gennem det næsten ubegrænsede stof, hvoraf der er valgt ud: regionale, dialektale, kronologiske, stilistiske, funktionelle – og tilsvarende på melodiernes område. Den yngre »volkstümliche Lied« er der ikke taget hensyn til, så lidt som til kirkesang og børnesang; derimod optræder en del af de digteriske stiliseringer af folkesange, som atter har påvirket den videre mundtlige tradition (Heidenröslein, Ach, wie ist's möglich dann etc.).

Lejlighedsvis får man duften af optegnelseens sammenhæng med sin tid, således hvor der ofres facsimiler af flyveblade, eller prosaberetninger, hvori sangene er indlagt. Desuden gives meget udførlige litteraturhenvísninger til hvert nummer. En kommentering ligger derimod udenfor planen, når bortses fra enkelte ordforklaringer. Det hænger bl.a. sammen med, at udgg. ikke vil gøre for meget ved præsentationen af et værk, der i særlig grad må tænkes at skulle være grundlag for folkloristiske, germanistiske og musikalske studier i Tyskland. Vi andre ville jo nok have været ganske fornøjede med lidt forklaring.

Det betyder ikke, at værket, trods den deri nedlagte ekspertise, er svært. Det er simpelthen en dejlig bog at læse i, og fremragende som udgangspunkt for egne iagttagelser og videre studier.

Erik Dal.

European Folk Ballads. Edited by Erich Seemann†, Dag Strömbäck, Bengt R. Jonsson. Editorial Secretary Margareta Jersild. European Folklore Series, Vol. No. 2. Rosenkilde and Bagger, Copenhagen 1967. 248 p. m. noder.

Denne antologi, som er udgivet under Europarådets auspicer, er en ganske glimrende introduktion til og præsentation af den europæiske balladetradition. At antologien er blevet så vellykket kan heller ikke undre, eftersom udgivelsen og kommenteringen er forestået af specialister, der er knyttet til to af de mest anskrevne centre inden for viseforskningen i Europa: Deutsches Volksliedarchiv (Freiburg-Breisgau) og Svenskt Visarkiv (Stockholm).

Erich Seemann (Freiburg-Breisgau) har skrevet en introduktion, hvor han på 22 sider giver en oversigt over balladetraditionen i Europa: Geographical and Ethnic Distribution, Ballad Provinces, How Ballads Spread, The Ballad Categories, The Themes, The Form, The Author, The Function og Time of Origin. Det er et kyndigt overblik, skrevet af en forsker der er fortrolig med både den øst- og vesteuropæiske tradition. Man får en næsten uhyggelig fornemmelse af, hvor mange vægtige publikationer man må gå glip af, når man ikke – som Seemann – læser alle europæiske sprog.

Netop fordi vesteuropæere kun så sjældent kan læse f. eks. polsk, tjekkisk, græsk, finsk og tyrkisk, er det så værdifuldt at have en antologi som den foreliggende, hvor alle tekster bringes både på originalsproget og i en metrisk oversættelse til engelsk.

Dag Strömbäck (Uppsala) og Bengt R. Jonsson (Stockholm) har udvalgt og kommenteret de nordiske ballader, Seemann resten. Resultatet af den meget vanskelige opgave at skulle vælge 48 balladetekster, der er repræsentative for den umådelig rige europæiske visetradition, er blevet, at det germaniske sprogområde er repræsenteret med 24 tekster, det romanske med 7, det slaviske med 7, det keltiske med 3 og det finsk-ugriske med 2; hertil kommer 1 litauisk, 1 tyrkisk og 2 græske ballader. Denne »skævhed« mellem Øst og Vest begrundes af Strömbäck, idet han i forordet skriver, at man har medtaget østeuropæisk materiale, »particularly where it showed affinity with themes found in other parts of Europa and had thus to be considered as belonging to the common, European cultural heritage«. Dette synspunkt forekommer helt relevant, men hænger naturligvis også sammen med bogens »vestlige« baggrund.

Antologien er inddelt i 8 hovedgrupper, som sammen indeholder 20 balladetyper. Til hver type er knyttet en kommentar, hvor der redegøres for typens historiske og geografiske udbredelse og for dens sammenhæng med andre typer, hvormed den tematisk er beslægtet. Overalt meddeles adskillige litteraturhenvisninger. Sidst i antologien er melodierne anbragt, ialt 32, fordelt på 17 af de 20 udvalgte balladetyper.

Gruppen Ballads of Supernatural Beings indeholder 3 visetyper: DgFT 47 *Elveskud* i bretonsk, italiensk, svensk og islandsk version, DgFT 40 *Harpens kraft* i en dansk, svensk og engelsk og DgFT 183 *Kvindemorderen* i flamsk, fransk, engelsk, tysk og norsk. I gruppen Ballads of Witchcraft and Magic står DgFT 73 *Ridderens runeslag* i en dansk version ved siden af en bulgarsk og en tysk version af Lenore-balladen (jfr. DgFT 90 *Fæstemanden i graven*).

Blandt Novellistic Ballads findes Child 12 *Lord Randal* i italiensk, engelsk, walisisk og irsk version; Child 10 *The two sisters* i en kroatisk og en polsk; DVldr 72 *Die wiedergefundene Schwester* i en spansk og en russisk og DVldr 91 *Der Pilgrim* i tysk, tjekkisk, græsk og hollandsk. Balladen om jomfruen, der reddes fra galgen, er beslægtet med DgFT 486 *Fæstemand løskøber fæste-*

mø. I antologien er typen repræsenteret ved en engelsk, ungarsk og finsk version. Novelleballaderne afsluttes med en tyrkisk ballade, et af de mange eper, der handler om religiøse, heroiske eller historiske emner.

I gruppen Heroic Ballads står DgFT 3 *Sivard og Brynild* – i en dansk version – ved siden af en kroatisk ballade om den i sydslavisk heltedigtning så bekendte Kraljevic (dvs. prins) Marko og en græsk ballade om folkehelten Digenis Akritis. Gruppen Riddle Ballads er repræsenteret ved tysk, engelsk og litauisk version af en ballade, der er beslægtet med DgFT 18 *Svend Vonved*. Interessant er den rumænske vise Mizilca, der anføres som eksempel på en Fairy Tale Ballad. Den er et af mange vidnesbyrd fra Balkan om, at visedigtere direkte kan hente deres emner fra eventyrtraditionen (jfr. DVldr 92 *Die Königs-tochter im Heeresdienst*).

Religious Ballads er repræsenteret ved legendevisen DgFT 96 *Jesusbarnet, Stefan og Herodes* i en svensk, færøsk og slovensk version samt ved det norske Drømmekvad, hvis baggrund skal søges i vesteuropæisk visionsdigtning fra 12. og 13. århundrede.

Antologien afsluttes med Ballads about Animals: en tysk og en fransk version af en ballade, der er beslægtet med *Ravnens bryllup i Kragelund* (H. Grüner-Nielsen, Danske Skæmteviser, 1927/28, nr. XV A) og ligeledes en tysk og en fransk version, af en ballade, der er beslægtet med *Ravnens arvegods* (smstds nr. XII).

Trods det at antologien kun er på ca. 250 sider giver den et overordentligt nuanceret billede af europæisk balladetradition.

Iørn Piø.

Jahrbuch für Volksliedforschung XI, 1966 og XII, 1967. Im Auftrag des Deutschen Volksliedarchivs herausgegeben von Rolf Willi. Brednich. Walter de Gruyter & Co., Berlin. 172 p., ill., noder + 253 p., ill., noder.

Som sædvanlig indeholder denne årbog en række værdifulde afhandlinger, skrevet fortrinsvis af europæiske vise- og musikkforskere.

I bind XI fremlægger Hermann Strobach (Berlin/DDR) en meget central undersøgelse af begrebet Variabilität. Gesetzmässigkeiten und Bedingungen. Tidligere har han skrevet herom i sin bog Bauernklagen. Untersuchungen zum sozialkritischen deutschen Volkslied, Berlin 1964, og han røber, at han skriver på et større arbejde om hele problemkomplekset variation. Forsigtigt skriver han, at han mener allerede med de fremlagte eksempler at have tydeliggjort, »dass die scheinbar regellos und grenzenlos fliessende Variabilität des Volksliedgutes in ihrer Tendenz mit exakten Methoden auch weitgehend exakt fassbar und als strukturelle und semantische Gesetzmässigkeit formulierbar ist«. Strobach uddyber naturligvis dette, og hans forslag til en arbejdsmetode er et af de væsentligste nye bidrag til viseforskningen. Nævnes kan det iøvrigt, at Rolf Brednich i Deutsche Volkslieder V:2 (1967) har analyseret en enkelt balladetype efter denne metode, og resultatet heraf blev, at han kunne yderligere dokumentere en række af de hypoteser, Strobach opstiller, bl. a. denne: »Die relativ

festen oder unfesten, beharrenden oder variablen Teile in Lied, Strophe und Vers regeln sich nach ihrem Verhältnis zur Sinnstruktur und Formstruktur«.

I samme bind har Hans-Jürgen Wanner (Hamburg) skrevet en udmærket oversigt over die Hauptformen des Hochseeshantys. Han inddeler dem efter de arbejdsituationer, søfolk bruger dem i, og han påpeger, hvordan de forskellige shanty-traditioner rytmisk, melodisk og tekstmæssigt uløseligt er knyttet til disse forskellige situationer.

Wolfgang Brückner (Frankfurt) skriver om Ein unbekannter Holzschnitt mit dem Liede von Marlborough. Marie Veldhuizens (Amsterdam) undersøgelse Zur Geschichte einer französischen Volksliedmelodie har også speciel interesse for nordisk viseforskning, forsåvidt som hun behandler den melodi der er blevet brugt til den bekendte vise *Bonden han agter på tiden* fra 17. århundrede. I de ældste tryk møder man melodiangivelsen »Then Frantzöske Melodien Greddlin«.

Tre har skrevet om legendeviser: Ernst Hilmar (Kassel) om Mariä Wanderung (DgFT 97 *Jesus og Jomfru Maria*), Josef de Coo (Antwerpen) om Das Josefshosen-Motiv im Weihnachtslied und in der bildende Kunst og Zmaga Kumer (Ljubljana) om Maria und die Turteltaube. B. W. E. Veurman (Wassenaar) har undersøgt Die Ballade vom Jäger aus Griechenland, der er en slags mandligt sideestykke til Heer Halewijn (DgFT 183 *Kvindemorderen*).

I bind XII har Hinrich Siuts (Münster i. W.) fremlagt et uddrag af sine undersøgelser vedrørende Das Verhältnis von Volkslied und Modelied im deutschen Volksgesang. Den samlede Volksgesang – det er alt hvad folk synger og har sunget – inddeler han i Volkslied (herunder stilechtes Volkslied og volkstümliches Kunstlied), Modelied, Kunstlied og Kirchenlied. Klart gør han rede for, hvordan han anvender denne terminologi. Derpå gennemgår han en række sangerrepertoarer og håndskrevne visebøger for at se, hvordan de forskellige genrer til forskellige tider og i forskellige miljøer er repræsenteret. Det er klart, at det meste af hans materiale er fra det 20. og 19. århundrede, men det bør fremhæves, at han også – med stor forsigtighed – forsøger at skildre hvordan de forskellige genrer inden for den samlede Volksgesang har forholdt sig til hinanden helt tilbage til middelalderen. Det er en tankevækkende afhandling.

Ernst Klusen (Neuss) skriver om Das Gruppenlied als Gegenstand, et meget vægtigt bidrag til studiet af visesangens funktion. Blandt de øvrige afhandlinger kan fremhæves Leander Petzoldt (Freiburg i. Br.): Volksballade, Sage und Exempel. Zur Stoff- und Überlieferungsgeschichte der Volkerzählung vom »beleidigten Totenschädel« og Roger Pinon (Liège): Philologie et Folklore Musical. Les Chants de Patres avant leur Emergence Folklorique.

Sluttelig bør det nævnes, at Jahrbuch für Volksliedforschung under Rolf Brednichs redaktion fortsat bringer en lang række anmeldelser: bind XI indeholder 28 og bind XII 45. Vil man holde sig orienteret inden for den nyere viseforskning er denne årbog uundværlig. Og den er altid up-to date. Wolfgang Suppan (Freiburg i. Br.) giver f. eks. i bind XII en bibliografi over tysksproget litteratur siden 1945 om jazzi.

Iørn Piø.

Bengt Holbek og Iørn Piø: Fabeldyr og Sagnfolk. (Politikens Forlag) København 1967. 512 s., ill. Kr. 23,50.

Til en lang række af skattede, populære håndbøger fra samme forlag har to ansete danske folklorister føjet et nyt rosværdigt led med en stoffyldt oversigt over »Fabeldyr og Sagnfolk«. Bogen giver endda læseren dobbelt så meget, som titlen lover. Den handler ikke blot om fabeldyr og sagnfolk. Lige så fyldigt giver den redegørelser også for sagndyr og for fabelfolk. Og i tilgift har den et kapitel om sagn- og fabellande, disse dog taget under eet.

Bogen er overordentlig levende og underholdende skrevet, og den fortjener at få de mange læsere, som forfatterne og forlaget har haft i tankerne. Den kan bruges som ren og skær fornøjelseslæsning fra den ene ende til den anden, men selv således benyttet vil den hos læseren umærkeligt efterlade kundskaber om meget store og meget væsentlige stykker af vor kulturhistorie. Den kan udfra dette synspunkt betragtes som beundringsværdigt fin populærvidenskab. Men de fleste vil vel nok opfatte den og bruge den som opslagsbog, når et af dens emner tilfældigt bliver aktuelt. For sådanne benytttere vil den formodentlig i en lang årrække blive standardværket på sit område. Når tilbørligt hensyn tages til bogens omfang og sigte, gælder dette sidste formentlig både for læg og lærer. Materialet er samlet sammen fra så mange sider, at selv kyndige specialister rimeligvis her og der vil kunne støde på noget, der er nyt for dem; eller kendte, men glemte, ting vil kunne genopfriskes. For lærde i nabodiscipliner, litteraturhistorie o. l., vil bogen måske især have værdi, fordi den i stort omfang medtager mindre lettilgængeligt stof, ofte i form af fyldige citeringer. Særlig er dansk sagnstof og danske viser godt udnyttet som indslag, der naturligt følger sig ind i den løbende tekst.

Nu og da kan der konstateres svagheder, når specifikt religionshistoriske problemer berøres, men bogens hele anlæg taget i betragtning er de i sammenhængen af ringe betydning, og det ville helt forrykke balancen at opholde sig ved dem. Noget tilsvarende kunne med god ret siges om en udførlig kritik af forfatterens forsøg på at skabe en slags systematik. Stoffet skal jo nødvendigvis forelægges i en eller anden orden, og i bogen som sådan går det meget godt som det går. Men erfaringsmæssigt kan en sådan nødtvungen fremkaldt stofinddeling forbavsende hurtigt gro så fast i folks bevidsthed, at det næsten ikke bliver muligt at komme fra den igen, og inden nogen får tænkt sig om, er den dogmefæstet i en faglig disciplin i en menneskealder. Man vil stærkt ønske, at forfatterne – medens det måske endnu er tid – gør tre ting: For det første grundigt gennemtænker det reelle indhold af de kriterier, der opstilles til skelnen mellem »sagnfolk« og »fabelfolk«, henholdsvis mellem »sagndyr« og »fabeldyr«. For det andet undersøger, i hvilket omfang deres egen inddeling på basis af deres egne kriterier rent faktisk har kunnet gennemføres i deres egen bog, – og i hvilket omfang ikke. Og for det tredje benytter resultatet af denne undersøgelse til endnu en gennemtænkning af de først opstillede kriterier. Til videnskabelig brug kræves, så vidt det ses, enten at kriterierne præciseres og derefter fastholdes, eller at de opgives til fordel for mere anvendelige inddelingsgrunde.

Arild Hvidtfeldt.